First Things 1st

מיכאל גטמן >

First Things 1st by Michael Getman, photo: Idan Harzon

First Things 1st מאת מיכאל גטמן, צילום: עידן הרזון

כוריאוגרפיה: מיכאל גטמן
דרמטורגיה: יעל ונציה
צילום, בימוי ועריכה: עידן הרזון
צילום: אופיר יודלוביץ׳
עיצוב תאורה: יאיר ורדי
הפקה: קתרינה ואסיליאדיס
מוזיקה: O-taiko by master Eitetsu Hayashi, Beethoven Piano Soanta 1 in F minor (Daniel Barenboim)
דצמבר 2020 חשיפה בינלאומית, סוזן דלל, תל אביב יפו

הזמן

דמיינו עולם בו אין עוד מרחק בין ׳זה׳ ובין הידיעה שלנו את ׳זה׳. כיצד, אם כך, נדבר על זה? נבין את זה? לא רק על מנת לדייק בשעת מעשה, אלא גם כדי לבחון ברגישות ובצלילות את עצם קיומו של הדיאלוג בין העצמי ובין העולם. בעת האחרונה, כאשר יסודות החברה מתערערים, מרחבי הקיום מצטמצמים ותנועת העולם מושהית, יתכן וכל שנותר לנו הוא לשוב ולהתרכז בד׳ אמותינו, להתבונן בפעולת הכוונון הפנימי של עצמנו, כפי שמכוונים אפרטוס מורכב ועדין כדי להשיג דיוק מירבי (טקסט מתוך העבודה: מיכאל גטמן, יעל ונציה).

כעת

לכתוב על העבודה, לחשוב את התהליכים. אני מתפעל מהשפה המאפשרת ומארגנת את מורכבות המחשבות, מפרקת ומסדרת מושגים שנולדו מחוויות והתרשמויות, אך גם מרחיקה אותי מהדבר עצמו. הגוף, השפה והתודעה כל כך קיימים בחיינו, אך כשאני מביט מגופי החוצה לעולם אני רואה אבנים, עננים, אוטובוסים, אנשים. השפה והתודעה פתאום חידתיות וחמקמקות. איפה הן נמצאות? האם ניתן להיות, לחשוב ולפעול ללא שפה? האם יש משהו קודם למילים באמצעותן אני חושב? האם אפשר לגעת בזה? להיות זה? או שזה יהיה שקול לניסיון לנשוך את שיניי שלי עצמי, או לגעת בקיר כפי שאני נוגע בגופי שלי.

גוף, ישות ויש

A human being always and conjointly is a living body and has this living body as his physical thing.

– Helmuth Plessner

הגוף שלי, שלנו, הוא גם המושא וגם הנושא של הכוונה. הוא גם הרעיון המרכזי שנמצא בבסיס חווייתי את כל הדברים בעולם (״כל העולם במה״) והוא גם נחווה כמשהו, כדבר בפני עצמו בעולם. בגרמנית יש שתי מילים מעניינות לגוף: Leib ו־Korper. בעברית מילה אחת: גוף (הצצה מהירה במילון מציעה מילים נרדפות: אֲבִיזָר, אוּבְיֶקְט, גֶּרֶם, דָּבָר, דְּבַר מָה, יֵשות, כֹּל מאומה, מָשָׁא, מַשֶּׁהוּ, עֶצֶם).

אם אנסה לפלוש מגוף הגרמנית לעברית, אולי יהיה כך: גוף כ׳ישות׳ וגוף כ׳יש׳. ישות ויש, ובבין לבין הזה אנו חיים. אף פעם איננו אובייקטים בלבד, אלא בו זמנית סובייקטים חיים: חשים, נעים וחווים. הגשמיות שלנו הופכת אותנו לפתוחים ופניעים מול העולם. אנו לא רק מתכוננים באופן פעיל כלפי העולם וחוקרים אותו טקטית או ויזואלית, אנו גם מרגישים בתוך העולם, מרגישים עולם, ומודעים לכך. אנחנו לא ממוקמים באופן פסיבי בעולם משל היינו כיסא או וילון אדיש; אנו חשים כל השפעה חיצונית מבפנים, ובתורנו משפיעים ומעצבים את סביבתנו. הגוף הוא זה שמאפשר לי לתפוס, אך עם זאת הוא גם אובייקט נתפס, נתפס באופן לא מושלם על ידי עצמו.

זה נופי שלי בפרק הראשון בעבודה *First Things 1st*. אולי גוף זה הוא בכל עבודת סולו, בה גוף המבצע הוא גם הכלי וגם המקור לפירוש (במילותיה של ד״ר עידית סוסליק). יש במצב זה משהו קדום ודואלי, חיכוך תמידי של כוחות פועלים. אני מגדיר עצמי מתוך חווית הפעולה של עצמי, אני פועל מתוך התרשמותי מהנדרת עצמי. אני נמצא תמיד ביחס למשהו. המוכר הוא זר. הזר הוא חלק בלתי נפרד מהמוכר.

מילה

In the beginning was the Word.

– *The New Testament,* John 1:1

Words make the uncommon common.

– Friedrich Nietzsche, The Will to Power

מילה היא לא מחשבה. מילה היא כמו דבורה פעלתנית של השפה המעבירה מחשבה מכוורת אחת לשנייה, גוף לגוף, בחריצות ובזמזומים. מילה מצביעה על דבר מה הקיים בעולם, מסמנת אותו בעקיצת לשון. מילה ועוד מילה ועוד מילה, מילים. מילים הן כמו מטבעות, אין להן ערך אם לא פודים אותן במשמעות. מילים יכולות לקנות משמעות. משמעות של מילים נובעת ממוסכמות. מילים יכולות להיות דו־משמעיות, להסתיר, לערפל. יש להן אין ספור צלילים, מצללים, תהודות, חריקות, פיתולי לשון, תנועות שפתיים, רטט גרונות. שתי מילים זהות במצלול שונה; כוונתן שונה. שתי מילים זהות בתחביר שונה; פירושן שונה. שתי מילים זהות בשתי שפות שונות; משמעותן שונה. מילים משמשות אותנו לתקשר עם עצמנו על העולם ועם בני אדם אחרים. מילים מרחיקות אותנו מהדבר עצמו. מילים ממפות ומנדירות את חוויותינו ותחושותינו בעולם. כל מילה מצביעה על דבר מה. כל דבר מה קיומו קדום למילה (האמנם?).

רציתי מילים שיצבעו את חווית המעשה בצבעי יסוד: שם עצם, גוף, ייחוס, פועל, שאלה, שלילה. חומר, צורה, פונקציה, שייכות, בחירה, מניפולציה. כל מילה סימנה פעולה/תנועה וכל פעולה גילמה מילה, אך לא רק. רציתי לתחום את שדה השפה למרחב מצומצם בו המילים יתנו סימן וכיוון לאופן בו הגוף ירצה לגלם אותן. כמו ארכיאולוג המחפש ממצאים קדומים שבעזרתם יוכל להעלות השערות על התנהגות האדם. אלו המילים שבחרתי:

1. This Is It To Act To Say To Choose To Ask What To Give To Be Why
1. No

פעולה

The idea was to act. to Act! Always act. Never relax. Always Act. Strive for something. Try for something. Build something. Make something. Fail. Try again. Endless drive. Endless remorseless forward movement.

– Isaiah Berlin

פעולות פשוטות מקפלות בתוכן את המשמעות של עצמן ושל המילה הנאמרת. צורה ותוכן קורסות אחת בשני. פעולות ישירות וקונקרטיות ככל הניתן, פעולות שמסמנות מושגים, פעולות שמסמנות את זה, שמסמנות דיבור, מסמנות יחס, בחירה, שאלה. פעולות פשוטות; לא כל כך פשוט. איזו פעולה מבצעת המילה What? הפועל To Be? והמילים No? ו־Why?

אני מצרף לפעולות תכונות צורניות בסיסיות: משולש, קו, צלב, עיגול, קשת, קונוס, ונותן להן כיוונים בחלל, חלקן כלפי חוץ וחלקן כלפי פנים. לכל פעולה מילה, כל פעולה מבקשת להתקרב למילה, להבינה. המילה נשארת כמות שהיא בזמן שהפעולה מתקפלת. המילה מתרחקת, הפעולה מתקרבת. המילה חומקת, הפעולה מתעקשת. מילה ועוד מילה, פעולה ועוד פעולה. לעיתים נוצר משפט, שפה. לעיתים משפט תנועתי, ריקוד.

אני פועל הרבה עם שתי ידיי, ידיים שבונות ומפרקות, נאחזות ומשחררות, מראות ומסתירות. בעזרתן אני כותב וחורט את הפעולות ומגלה כי הפעולות כותבות כוונה או רצון; רצון לגעת בדבר אותו אני פועל, לא להתרחק מהדבר שנוצר, רצון לא להפסיק לרצות לפעול. הרצון מסמן את המטרה והוא גם המוציא לפועל. אני מייצר חזרתיות רבה ומסתכל עליה בדרכים שונות. כך נוצר מרחק ונוצרת פעולה של הבנה ועימה איכות מסוימת, אך אין מסקנה. אני מתמקד בקול שלי, שומע את קולי, כיצד הוא מנחה אותי לעשות משהו. אני מפנה את תשומת ליבי לתחושותיי, מתמקד ברגשות שלי, פתאום כל אלה הם כמו אובייקטים להתרכז בהם, הם כמעט נפרדים ממני. אני חוזר לקול שלי שאומר: ״it is This״ או ״it this Is״ או ״Why this be to is this״ או ״be to Why״.

לפעמים זה כמו לקלף שכבות של בצל: בהתחלה יש את העולם, מקלפים שכבה ומגלים את גופנו, ואז הרגשות והאמונות, עוד שכבה ומתגלות התודעה והמחשבות, ואז... הלא מודע? רצונות לא מודעים? דחפים לא מודעים? בסוף אפשר לומר NO. די. או Why not. כי יש לנו בחירה וכי כבר יש דמעות מקילוף הבצל.

זמן

Imagine it built bit-by-bit from relationships between events.

– Lee Smolin

נחזור לזמן. התקופה היא זמן הסגר השני, חגי תשרי 2020. אי אפשר היה לתכנן את מהלך הזמן עצמו, רק את הפעולות ואופן הגשתן בזמן. הזמן כאן הוא הדיוק בשעת המעשה. כן נוצרו סימני דרך, למשל: בדקה חמש ועשרים שניות זה צריך לקרות, בדקה שלוש וארבעים וחמש שניות זה צריך לקרות, זה צריך להיות בין דקה שבע לדקה שבע ועשרים... ככל שהייתי פחות מעורב רגשית בביצוע, כך הצלחתי לדייק יותר, להיות ״על השעון״. ברגע שזה מתחיל לא ניתן לעצור, כמו ריצת מאה מטר. הזמן הוא מסלול המרוץ עליו מתרחשים הדברים, הוא יותר מקום מאשר זמן. הוא מחולק לסדרה של אירועים, של הקשרים. זמן בצורת ״אירוע״, דברים שקורים במקום ובזמן אחד. לכל אירוע יש מומנטום משלו, אנרגיה משלו. לכל אירוע יש יחסים עם שאר האירועים, ומערך היחסים מהווה את תחושת הזמן. חווית הזמן היא התהליך שבין הדברים שקורים, כלומר, היחס שלי לדברים שקורים. התהליך/יחס הוא אולי לפני הדברים. לפעמים דיבור הפעולה מתנגלה לאחר המעשה, לפעמים לפני. מרגיש לעיתים לאט, לעיתים מהיר ומקוטע, לעיתים מרוחק וזר, לעיתים שומם ודומם.

מרחב, חלל, יחסים

There is nothing between him and the object.

– Henri Bergson

״דמיינו עולם בו אין עוד מרחק בין ׳זה׳ לבין הידיעה שלנו את ׳זה׳״ (מתוך טקסט העבודה).
דמיינתי חלל ללא מרחב, מה שלא היה קשה בתקופת הסגר השני; אין חוץ, אין אופק, אין לאן ללכת. נקודה סינגולרית אחת בה מתרחשים הדברים, חור שחור. אני נטוע במקומי ללא יחסים עם העולם החיצון. סגרו את האור על המציאות, אבל איני נפרד מהעולם; אני צולל לתוך מרחבים פנימיים, קורס לתוך עולמי ומחפש

First Things 1st מאת מיכאל גטמן, צילום: עידן הרזון

First Things 1st by Michael Getman, photo: Idan Harzon

את השאלות הבסיסיות. אני שואל מה נותר, מה ישנו: כאן, עכשיו, אני, אנחנו. אני מנסה, אך מבין שגם אם בכוונתי לגעת בדברים שישנם, הם חמקמקים מאוד, איני יכול לאחוז בהם, אלא רק באופן שבו שהם ישנם. אני מגלה שאני נמצא בגבול של בין הדברים, כמו האופק, לעולם אי אפשר לתפוס אותו מהצד השני. אני שואל בחלל ריק על פשרם של דברים, של גילויים, התשובה היא רק תהודת קולי.

שוב מנסה, מתעקש להבין דבר מה, דברים מהם. אני בין הדבר לבין המעשה של הדבר. לאט־לאט אני הופך רדוף על ידי המילים, מילים שהן כמו רוחות; ככל שאני מצליח להתקרב אני נהדף, ככל שאני מתרחק אני נרדף. המוכר נהפך לזר והזר מסמן אותי. אצל לאקאן, כשאין מרחק בין שפה לדבר אז השפה הופכת לממשית, וזה אחד המאפיינים של פסיכוזה. המטפורה קורסת לגוף אחד, הסימבולי מותך לממשי. אני מקשיב למעשה, מנסה דרכים שונות להבין את אותו הדבר, מבין כי מספר האפשרויות דרכן אנו מסתכלים וחושבים על דברים בלתי מוגבל. האם זה אומר שאנחנו עלולים בטעות לטעות בהסתכלנו על דברים, כאשר ההסתכלות יכולה להיות דו־משמעית, כאשר היא מדגישה דרך אחת או גישה מסוימת ומתעלמת מאחרות? כל דרך דורשת יחס שונה, כל יחס סולל דרך שונה. סבך של יחסים, מבוך של שבילים, אין־ספור צירופים, אין־סוף משמעויות, אין־ספור ניסיונות להיות זה. ניסיון אישי לגעת באנושי; מלכודת.

דימוי, ייצוג, אמת

Nothing is confused except the mind.
– Rene Magritte, *The Treachery of images*

סכסוך השפה עם הפעולה, סכסוך הדימוי והאובייקט. מה מייצג את מה? מי מייצג את מי? בזמן פעולת הושטת ידיים קדימה נשמעת המילה It. האם המילה היא לא רק עוד ייצוג לפעולה? האם הפעולה היא בדיוק הדבר עליו מצביעה המילה? האם המבצע הוא הדימוי למילה? למה מתייחסת המילה It? לכפות הידיים? לתנועה? לנעילת המרפקים? לחוויית המבצע? מילה כל כך מוכרת, תנועה כל כך שגורה, דימוי כל כך פשוט, פתאום הכל זר. ככל שאני פועל כך אני גם מייצר דימוי של רעיון, כי הגוף נוכח ונראה. ככל שהדימוי מתרחש הרעיון מתחיל לאבד מערכו, להתרחק, ולבסוף נותרים רק עם הדימוי.

מיכאל גטמן, צילום: יעל ונציה
Michael Getman, photo: Yael Venezia

אני מנסה לעשות סדר במציאות זאת, אשר מהותה פתאום מוטל בספק. פילוסוף התרבות זיאן בודריאר טען כי אנו חיים במציאות יתר, היפר־מציאות, המוגדרת על ידי סמלים ותמונות שהחליפו את הדבר האמיתי. מציאות חדשה זו מאוכלסת במנגנונים שכבר אינם מתייחסים לממשי אלא מחליפים אותו. שיחים לא צומחים בריבועים, פרחים בצבעי הקשת אין מקורם בשכונות מגורים, הקרדשיאנס אינן אנשים אמיתיים, הריאליטי בטלוויזיה אינו אמיתי, הכל מבויים וממוסחר. הייצוג הזה עכשיו הוא בדיוק כמו הדבר האמיתי. אנו בוחרים מה אנשים יראו ברשתות החברתיות, וזה מאפשר לנו לבנות נרטיב שאינו תלוי באישיותנו האמיתית, אנחנו גרושים מהמציאות וזאת הנורמה. אולי היה לנו פעם עולם מקורי, אמיתי, עם אנשים אמיתיים, מאכלים אמיתיים ומקומות אמיתיים, אבל עכשיו יש לנו רק תמונות ודימויים בראשינו, במחשבים, בניידים, ברשתות החברתיות, בטלוויזיה. זוהי אולי התקדמות טבעית הנגרמת מהטכנולוגיה, אך זה רק מחזק עד כמה עלינו לחפש גם את המקור, את האמת שלנו, ולהביט בעין חשדנית וערנית בבולמוס הדימויים בו אנו חיים.

זום (out)

Matryoshka
In your world, inside your country
in your town, inside your house
in your family
strangers came around
Even inside you
Language was never found

– Oriada Dajko

כמו במקרים רבים, גם כאן המציאות משפיעה על המחשבה, ומחשבה מייצרת מציאות. ידענו שהעבודה תוצג ב*חשיפה בינלאומית 2020*, אשר התקיימה במתכונת מקוונת. כבר כמעט שנה שנתח גדול מהמציאות נמצא בזום. נשאלה השאלה "כיצד להציג מחול בזום?". בווידאו? וכיצד להצביע על התופעה של שעתוק המציאות? אולי אנחנו כבר חיים בתוך מציאות שמחקה דימויים, טבועים בתוך היום־יום שלה עד כי בעצמנו איננו מבחינים בכך. לאט־לאט מאבדים את יכולת ההבחנה שלנו בין האמיתי לסימולציה של האמיתי. האפשרות שלא להתייחס למשמעות בהצגת המדיום המחולי בזום לא הייתה על הפרק. ידעתי שצריך כאן התייחסות ישירה למצב הצבירה בו העבודה תוצג; הקיר הרביעי, שכל כך נוכח בבמה, עבר למסך. הפעם החלטתי כי עליי להתייחס לקיר החדש, החמישי, הפעם באמת וירטואלי.

החלטתי להצביע על תופעה זאת בעבודה עצמה, ובכך למקם אותה בגלוי במקום להסתירה. הדבר קרה כמהלך התרחקותי, בדקה האחרונה של העבודה, מהבמה אל המסך. הרי ברור שהצופים בעבודה ישובים בביתיהם, עיניהם צופות בעבודה דרך מסך המחשב, וזה מה שקרה. המצלמה מתרחקת אט־אט מהבמה ומגלה מרחב חדש, בו יושבת דמות בביתה, צופה בעבודה על מסך המחשב. המצלמה ממשיכה להתרחק ומגלה עוד מרחב בו יושב צופה אשר צופה בצופה אשר צופה בעבודה. והמצלמה ממשיכה בהתרחקותה ומגלה עוד מרחב אשר בו יושבת צופה, צופה בצופה שצופה בצופה בעבודה, וכן הלאה, כמו מטריושקות רוסיות. כך נוצר דימוי של ראי בתוך ראי בתוך ראי, דימוי שמתרחק מהאמת אך גם מצביע על האמת עצמה, המתרחשת ברגע זה. אנו מתרחקים לאט־לאט אל תוך השחור של המסך. יש בחירה?

אני רוצה להודות מקרב לב לכל השותפים לעשייה, בלעדיהם זה לא היה יכול לקרות.

מיכאל גטמן נולד בישראל לדורה קרולין וזכריה גטמן. חוקר את הקשר בין פעולות גופניות, תגובות קוגניטיביות וחוויות סובייקטיביות, ובין היכולת להגיב למצבי קיצון בקשת רגשות רחבה. עבודותיו מקפלות בתוכן נקודות מבט אפשריות המקבלות ביטוי גופני על הבמה. מתעניין בשילוב תנועה ושפה בפיתוח צורות נרטיביות חדשות ופואטיקה.